

Horyna, Břetislav

[Valenta, Lubomír. **Problémy analytické filozofie: historický úvod: počátky a první období (od Fregy po Carnapa)**]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická. 2003, vol. 52, iss. B50, pp. 122-123

ISBN 80-210-3222-7

ISSN 0231-7664

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107063>

Access Date: 17. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

většinou nepříliš rozsáhlé texty různého ražení, které vznikly v posledních zhruba patnácti letech a byly již publikovány v rozličných periodikách. Jsou uspořádány do čtyř oddílů – (1) Nechat zapomenout srdce bolavý..., (2) Letem světem, (3) Hovory a (4) Literatura jako úděl. První oddíl je asi nejzamýšlenější, plný esejů a glos s přesahujícím významem; druhý má v sobě víc zápisníkového stylu, trochu novinářiny a připodotýkání. Zřejmě nejpřehlednější je třetí oddíl, shrnující několik rozhovorů, které Pospíšil vedl s domácími i zahraničními osobnostmi, například Z. Mauthausserem, J. Trzynadlowským nebo J. Michlem. Podobně barevná jako úvodní je i závěrečná část, jen svým zaměřením ukazuje více do vlastního Pospíšilova profesního hájemství, literatury. Texty, které zařadil autor až do závěru sborníku, jsou také jako jediné vybaveny odborným aparátem, seznámením literatury a poznámkami. Svým charakterem vědeckých studií se tak odlišují od ostatních esejisticky odlehčených článků. Celou publikaci uzavírá poznámka o autorovi, která vedle fotografie (Pospíšil opravdu na vraha nevypadá, jak snadno rozpoznal i věznicemi protřelý Švéd ze s. 48) a vědeckého curricula uvádí rovněž jeho nejvýznamnější publikace.

Pospíšilovu knížku není zapotřebí přečíst naráz. Možná by jí to víc uškodilo. Je to věc předurčená spíše k náladě, k situaci, k určitým okamžikům, pro které se něco z ní právě teď hodí. Pro jiné chvíle se bude hodit zase něco dalšího, a není důvod, proč si nepočkat. Do doby, než se vyčtí – pokud vůbec –, máme stejně času dost.

Břetislav Horyna

Lubomír Valenta: *Problémy analytické filozofie. Historický úvod (Počátky a první období od Frega po Carnapa)*, Olomouc: Nakladatelství Olomouc 2003, 223 s.

Docent katedry filozofie Filozofické fakulty na univerzitě v Olomouci L. Valenta představil výsledky svého dlouholetého bádání v oblasti novopozitivismu, logického pozitivismu, novorealismu, filozofie jazyka, logické syntaxe a sémantiky v souhrnné práci, kterou podřídil objasnění otázky, co je analytická filozofie. Mezi mnoha dalšími tituly k témuž nebo příbuznému tématu, které jsou k dispozici v češtině (např. J. Peregrin, *Logika ve filozofii, filozofie v jazyce*, 1992; W. v. O. Quine, *Hledání pravdy*, 1994; J. Nosek – J. Stachová, *Realismus ve vědě a filozofii*, 1995; P. Materna, *Svět pojmů a logika*, 1995; N. Goodman, *Způsoby světatorby*, 1996; P. Tichý, *O čem mluvíme*, 1996; P. Kolář, *Argumenty filozofické logiky*, 1999; P. Materna – J. Štěpán, *Filozofická logika: Nová cesta?* 2000; J. L. Austin, *Jak udělat něco slovy*, 2000; P. Kolář, *Pravda a fakt*, 2002; čítanky k analytické filozofii, vydávané J. Fialou, ad.) vyniká Valentův spis především svou didaktičností a otevřeností vůči čtenářům, kteří stojí na počátku seznamování s touto větví moderní filozofie nebo nepatří mezi její neochvějně stoupence. Ve Valentově textu se projevují pedagogické zkušenosti, získávané po celý život na různých typech škol, které ho dovádějí k čtivému, přímému vyjadřování, jasně sledujícímu svůj cíl. Nezaplétá se do rozvětvených odboček, poznámek, příkladů a dovysvětlování, jež mnoho analyticko-filozofických prací úspěšně proměňuje v bezvýhodné bludiště vzájemně proplétaných a křížících se tezí. Naopak se velmi užitečně drží základního kontextu a vyplňuje ho zásadními, důležitými, přesně strukturovanými poznatky a argumenty. Již jen tato skutečnost předurčuje Valentovu knihu ke strmé kariéře mezi vysokoškolskými učebnicemi analytické filozofie.

Autor svou práci rozdělil do šesti velkých kapitol, které dále člení podle daného tématu. Po obecné charakteristice analytické filozofie následuje výklad základů analytické filozofie u G. Frega, charakteristika anglického novorealismu, analýza Wittgensteinova *Traktátu*, pátou kapitolu tvoří rozbor logického pozitivismu a konečně v závěrečné části popisuje Valenta dějiny polské analytické filozofie.

Problém identity analytické filozofie začíná její předběžnou charakteristikou. Valenta považuje analytickou filozofii za specifický typ filozofického myšlení, který se vytvořil na přelomu 19. a 20. století z podnětu Alexiuse Meinonga a vedle fenomenologie a strukturalismu představuje třetí myšlenkový projev 20. století. Odlišnost od obou předchozích nespočívá tolik ve vázanosti na anglosaskou oblast, ale spíše v preferencích filozofů, kteří se analytické filozofii věnují: zpravidla jde

o přírodovědecky a matematicky fundované odborníky, kteří tímto způsobem naplňují svůj filozofický zájem. Sepětí analytické filozofie s vědou a její vědní ambice jsou zřejmé, právě na rozdíl od historicky, příp. antropologicky zaměřených filozofů, kteří zpravidla filozofii za vědu nepovažují a připisují jí více kulturologické charakteristiky. Přesto Valenta soudí, že autorita přírodovědeckých metod nepřerůstá v analytické filozofii ve scientismus a ani ho neimplikuje. Avšak ani samo označení tohoto typu myšlení za „analytickou filozofii“ není víc než synekdochické; značná část problémů, s nimiž se lze v celém tomto proudu setkat, spadá i do filozofie matematiky, do logiky, nebo se různě dotýká exaktních věd.

Ačkoli zakladatelský význam pro analytickou filozofii má Gottlob Frege, ve Valentově knize zaujmou především široké portréty anglických novorealistů. Pozornost, kterou věnuje E. G. Moorovi a především B. Russellovi, je v české literatuře nebývalá. Zejména kapitoly o Russellově teorii poznání a o jeho ontologii jsou ukázkou koncizního a přitom přesného vyjádření nejzávažnějších problémů soudobé filozofie v podání tohoto stoupence logického atomismu. V době ožívání novometafyzických, obvykle křesťanskou filozofií živěných „smyslů světa a života“ v „plnosti bytí“ na jedné straně a dialektických evolučních ontologií na straně druhé připomíná, že ontologické otázky jsou spojeny s problémy, které klade jazyk, a jsou proto řešitelné jen analýzou tohoto jazyka (s. 71).

Z mnoha důvodů pozoruhodné je také Valentovo připomenutí velké tradice polské analytické filozofie. Jakkoli se v posledních přibližně třinácti letech všichni tváříme, že filozofie existuje izolčně na západ od našich hranic a ještě nejlépe v zaoceánském americko-kanadském provedení, Valenta nechává zaznít myšlenky Lvovsko-varšavské školy, J. Łukasiewiczze, S. Leśniewského, T. Kotarbińskiego, K. Ajdukiewiczze i Alfreda Tarského. Polským filozofům, matematikům a logikům se podařilo vytvořit něco, co dějiny české filozofie neznají: původní, originální filozofickou školu, vlastní filozofickou koncepci, která znamenala nezaměnitelný přínos k rozvoji evropské filozofické tradice. Již to je dostatečný důvod k tomu, aby byla u nás, v zemi filozofických přejímek, výpůjček a defraudací studována mnohem hlouběji, než se dosud děje. Bez povšimnutí by neměl zůstat i respekt, jenž Valenta polské analytické filozofii prokazuje. Zasluhou některých polských kolegů zejména z univerzity v Katovicích, zvláště prof. C. Głombika, je polská filozofická veřejnost informována o dějinách i současnosti české filozofie nesrovnatelně kvalitněji, než česká strana o polské práci. Valentův přehled po Lvovsko-varšavské škole je jednou ze splátek dluhu, který v tomto smyslu vůči polské filozofii máme.

Kniha Lubomíra Valenty zůstává bez závěru. Nepotřebuje ho. Možná i proto, že sama kniha je svým způsobem závěrem k myšlence, kterou autor vyjádřil již v úvodní pasáži: „Součástí (...) zpochybňování kritické racionality je zkreslené hodnocení analytického myšlení, které je často představováno ve zjednodušené a zdeformované podobě, a proti němu je pak glorifikováno myšlení ‚hluboké‘, usilující o ‚pravé poznání‘, získané cestou do sebe zahleděné kontemplace a prázdné spekulace. Velice bych si přál, aby to, co jsem napsal, bylo chápáno jako protiváha každého podceňování solidní myšlenkové práce a aby přesvědčilo čtenáře, že filozofie může být činností, jež zaslouží respekt těch, kteří si vážící vědecké práce“ (s. 7). Milý Luboši, stalo se.

Břetislav Horyna

Vladimír Leško – Stanislav Hubík: *Človek, panstvo, komunikácia*, Prešov 2003, 229 s.

Monografie Vladimíra Leška a Stanislava Hubíka *Človek, panstvo, komunikácia* je výsledkem několikaleté slovensko-české filozofické spolupráce nad mimořádně závažným tématem, které má důležité sociálně kritické aspekty. Logicky spojuje historickofilozofický a systematický přístup k našemu vztahu k přírodnímu prostředí, protože se stále setkáváme s jeho dvěma podobami – historickou a současnou. Poučení historicko-filozofickou tradicí i soudobými filozofickými a environmentalistickými pracemi autoři navázali významným způsobem na předchozí práce k tomuto tématu, připomínám zde alespoň průkopnickou a podle mého názoru nedocenenou monografii Jiřího Cetla, Stanislava Hubíka a Josefa Šmajse *Příroda a kultura* z roku 1990.